

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління

№ 2, 2012 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 352.07.336.132

М. В. Гаман,
д. держ. упр., професор
НАДУ при Президентіві України

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. *Визначено стан використання наявного наукового потенціалу та подальший його розвиток для забезпечення конкурентоспроможності вітчизняного промислового виробництва. Обґрунтовано принципи головної мети формування і реалізації державної політики у сфері інноваційної діяльності.*

Аннотация. *Определено состояние использования имеющегося научного потенциала и дальнейшее его развитие для обеспечения конкурентоспособности отечественного промышленного производства. Обоснованы принципы главной цели формирования и реализации государственной политики в сфере инновационной деятельности.*

Annotation. *The condition of the existing scientific potential and its further development to ensure the competitiveness of domestic industrial production. Principles of the main purpose of forming and realization of state policy innovation.*

Постановка проблеми.

Інновації приводять до утворення такого набору виробів (це дуже характерно для найбільш багатих країн), що забезпечує кінцевому користувачу найширший діапазон вибору, настільки широкий, що споживач дезорієнтується і губиться в цьому різноманітті продукції. Споживчі властивості товарів - дизайн, мода тощо, також стають об'єктами масового споживання, як і інші товари. Більш того, їхня цінність для споживача часто перевершує цінність предмета, що власне здобувається. Психологічні ефекти переважають над функціональною доцільністю продукту при його покупці. Цей механізм, що є символом суспільств достатку, ніяк не погоджується з актуальними задачами економії. Соціальні інновації поки не допомагають розв'язати цю глобальну проблему, хоча і здатні трохи знизити її гостроту.

Таким чином, новизна виробів, що виготовляються, не може бути визначальним критерієм при розподілі обмежених ресурсів, за винятком випадків, коли новизна тісно пов'язана з економією у широкому змісті, тобто максимально можливим збереженням матеріальних ресурсів і біологічної розмаїтості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичні, методичні й практичні питання промислової політики активно досліджують як зарубіжні, так і вітчизняні вчені. Це, зокрема, роботи таких вітчизняних авторів, як О.І. Амоша, О.М. Алімов, В. Бодров, А. Гальчинський, В. Геєць, Ю. Гончаров, Б. Губський, С. Дзюбик, Б. Кваснюк, І. Лукинов, О. Мордвінов, Ю. Ніколенко, В. Новицький, В. Сіденко, В. Семиноженко, А. Філіпенко, А. Фукс, А. Чухно, М. Чумаченко та ін.

Постановка завдання.

– визначити стан використання наявного наукового потенціалу та подальший його розвиток для забезпечення конкурентоспроможності вітчизняного промислового виробництва;

– обґрунтувати принципи головної мети формування і реалізації державної політики у сфері інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу.

Головною метою інновацій виступає соціально-економічний ефект. Новизна без зниження суспільно необхідних витрат, виключення негативного впливу на навколишнє середовище, дотримання визначених нормативів ресурсоемності, з одного боку, і поліпшення споживчих характеристик, з іншого, не має змісту. Це досить показово демонструє патентна статистика: один комерційно вигідний винахід припадає на десятки і сотні «порожніх» винаходів, нових, але в переважній більшості марних. Особлива область інноваційної діяльності - попередження і захист від потенційних глобальних катастроф, нейтралізація техногенних наслідків науково-технічного прогресу з позицій нового знання. До такого роду проблемам відносяться метеоритна небезпека, стан озонового слою, парниковий ефект, утилізація хлорних відходів, знищення мін, різних пакувальних матеріалів і багато чого іншого. Як тепер з'ясується, багато атомних електростанцій побудовані в зонах геологічних розломів, що збільшує потенціал небезпеки при їхній експлуатації. Тому інноваційна діяльність вимагає не тільки пошуку нових рішень, але і величезних капітальних вкладенні, що можуть бути акумульовані лише, на основі багатобічного міждержавного співробітництва.

Деякі нові технічні рішення можуть істотно поліпшити властивості відомих приладів (наприклад, тефлоніві покриття). Нові наукові результати можуть ознаменувати появу нового технологічного укладу (наприклад, поява цифрової фотографії і телебачення, відкриття в області біології і генетики). Перехід на новий технологічний уклад - задача для розроблювачів промислової політики, оскільки даний набір заходів є складним елементом загальної макроекономічної політики, що стосується тектонічних зрушень економічної структури, а розробка систем виявлення принципово нових і перспективних наукових і технологічних результатів, оцінка їхньої стійкості при реалізації - це вже об'єкт інноваційної політики. Інноваційна політика повинна створювати умови для творчої діяльності і впровадження отриманих нових результатів. У цьому складається її операційний характер [3]. З її допомогою варто так відрегулювати рутини пошуку, управлінсько-технологічних та інвестиційних операцій, щоб конкурентний процес і встановлені процедури дозволяли без особливих зусиль з'являтися новим ідеям і знаходити під них необхідне фінансове забезпечення.

Відповідно до підходу Нельсона й Уінтера інноваційна діяльність пов'язана безпосередньо тільки з рутинами пошуку, а управлінсько-технологічні й інвестиційні рутини залежать від минулого досвіду і стану економіки, зокрема, від здібностей менеджерів, попиту на капітал, рівня налагодженості механізму цін [5]. Однак пов'язувати інноваційний процес тільки з рутинами пошуку, під якими розуміються звички поведінки фірми, стійкі технологічні операції, що практикуються персоналом фірми щодня, вбачається досить вузьким підходом, що впливає з класифікації рутин. Насправді й управлінські, і тим більше інвестиційні рутини впливають на характер інноваційної діяльності фірм і поширення інновацій в економіці. Крім того, сильний вплив на появу новацій мають закономірні особливості розвитку техніки, що припускають наявність:

а) фізичних, хімічних, фізико-хімічних, біологічних та інших явищ, виявлених у результаті фундаментальних досліджень і зафіксованих у вигляді законів, закономірностей (ефектів) чи статистично достовірних фактів (спостережень), що ще не мають теоретичного обґрунтування;

б) науково-технічних чи селекційних рішень, новизна яких підтверджена державною експертизою чи інститутом гласності (явочна експертиза), що у залежності від функціональної значимості можуть захищатися різними охоронними документами - патентами на винахід і промислові зразки тощо.

в) нововведень (раціоналізаторських пропозицій) і секторів виробництва, що є, як правило, результатом виробничої діяльності, а також нових технічних об'єктів у суміжних областях техніки (наприклад, супутники для телебачення).

г) технологічних комплексів, що реалізуються на основі комплексів проектно-конструкторської і виробничо-технологічної документації для виробництва тих або інших виробів, товарів і послуг; цінність такої документації визначається рівнем використання нових технологічних, рішень, місткістю ринку виробленої продукції і рівнем виробничо-збутових витрат. Одна з форм інноваційної діяльності в цій області - франчайзинг [2].

Перераховані компоненти в сумі складають ядро інноваційного процесу. Їхній стан визначає якість інноваційних результатів, новації можуть виявлятися на

різних стадіях науково-технічного процесу. Важливо вчасно виявити появу рішень, що можуть інтенсифікувати розвиток у рамках експлуатованого технологічного укладу.

Ще 100 років тому зміна поколінь технологічних укладів нерідко перекидала проміжок у 40-50 років [1]. Сучасні компанії виявляються аутсайдерами на ринку тільки тому, що не змогли вчасно передбачити вгасання поточного циклу і зародження нового.

Макротехнологія є основою зміни технологічних укладів і прориву в суміжну область діяльності - будь то техніки, біології чи соціального розвитку. При цьому винаходи являють собою найбільш плідний матеріал, елемент інноваційного процесу. Однак інноваційний процес тут спалахує в основному завдяки випадковим факторам - здібностям науковця, інженера, менеджера, непередбаченим подіям під час постановки експерименту та ін.

З врахуванням сказаного інноваційна стратегія зводиться до того, щоб:

I. Забезпечити своєчасне одержання і впровадження нових, науково-технічних результатів (це може бути фундаментальна чи прикладна наука, виробниче нововведення тощо).

II. Визначити способи використання інновацій як інструментів промислової політики.

У рамках напрямків промислової політики використання інновацій досягається при:

- створенні заново чи перебудові виробничої бази під новий технологічний уклад, коли вибирається визначена форма організаційного й інтелектуального партнерства. Таке партнерство доцільне при формуванні макротехнологічного комплексу на самому початку розвитку технологічного укладу, для цього необхідно аналізувати інформацію про відкриття і винаходи, а також свідчення їхньої комерційної цінності [4];

- форсуванні реалізації програм удосконалення виробів, що уже випускаються, на основі базової моделі (модифікація з використанням нових матеріалів, технічних рішень, у тому числі придбаних за ліцензією тощо). Цей шлях перспективний при правильній оцінці стійкості реалізації продукції з оновленими характеристиками протягом визначеного періоду часу необхідного для прибуткового відтворення вкладеного капіталу;

- здійсненні програм імпорتنних закупівель (устаткування, технологій тощо) з утворенням оптових компаній, систем просування продукції з використанням сучасних засобів логістики, франчайзингових структур тощо.

Ще однією областю інноваційної діяльності є виробничо-технологічна кооперація, тобто механізм залучення зовнішнього інноваційного досвіду. У даному випадку важливе значення має оцінка стійкості попиту на ринку продукції і послуг, а також можливість використання закордонних науково-технічних результатів, не захищених охоронними документами в Україні, що досягається скрупульозним вивченням патентної документації. У багатьох країнах злиття компаній відбуваються внаслідок необхідності досягнення цілей виробничо-технічної кооперації – використання технологічного, організаційного досвіду того партнера, з ким відбувається злиття і який переслідує аналогічні цілі, наприклад, замість надання якихось "ноу-хау" його допускають на сегменти споживчого ринку, які раніше були не доступні, компенсують борги, чи надають йому власні конструктивні наробітки тощо. Одним з найважливіших регуляторів цього процесу є антимонопольне законодавство. Однак і воно часто відстає від тенденцій у даній сфері, які швидко розвиваються. Коли шляхом злиття або в результаті успішної діяльності компанія досягає високої концентрації капіталів і влади, стаючи впливовим суб'єктом політичної системи і конкурентом уряду, тоді, не зважаючи на можливу відсутність правових норм, останній запроваджує різнобічні заходи для розділу корпорації з метою ліквідації свого політичного конкурента, який спирається на могутню економічну базу. Приклад з розділом компанії Microsoft більш ніж показовий. Як позначиться така політика уряду на інноваційній діяльності такої великої електронної корпорації і чи здатна вона вплинути на функціонування ринків електронних галузей промисловості? Угадати результат досить складно. Однак безсумнівно те, що якихось відчутних збоїв у роботі електронного ринку не відбудеться, хоча безумовно подібні дії уряду для даної корпорації означають гальмування її інноваційної діяльності, оскільки ресурси відволікаються на розділ і з'ясування безлічі юридичних питань. Крім того, падає курс акцій, що звужує діапазон монетарного забезпечення діяльності компанії, оскільки потенційні інвестори насторожуються й очікують які підуть подальші кроки уряду і самої корпорації. Іншою стороною справи виступає припущення, що в довгостроковому періоді інноваційний процес може одержати додаткові стимули за рахунок поживлення ринків і конкуренції, незважаючи на ефект його короткострокового гальмування.

Таким чином, інновації як процес підтримуються інвестиціями і відповідними інститутами, без чого механізм їх реалізації просто не буде запущений, а нові ідеї і технічні розробки так і не перетворяться в нововведення.

Головна мета державної політики в сфері інноваційної діяльності – повне і ефективне використання наявного наукового потенціалу та подальший його розвиток для забезпечення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва. У відповідності з цією головною метою формування і реалізація державної політики у сфері інноваційної діяльності повинні бути засновані на наступних принципах:

- необхідності переходу до нових промислових укладів, що базуються на широкому використанні досягнень науки і технологій, – технологічні та сільові;
- всебічної підтримки діяльності науково-дослідних, дослідно-технологічних та дослідно-конструкторських, венчурних, впроваджувальних та інших інноваційних організацій та спрямування ринковими методами зусиль цих організацій на досягнення головної мети держави у галузі промислового розвитку;
- формування досконалої правової бази та стимулів для подальшого розвитку мережі інноваційних структур: технопарків, технополісів, венчурних фірм, технологічних інкубаторів, промислово-фінансових груп та інших ефективних форм поєднання наукової діяльності з промисловим виробництвом і капіталом;
- розвитку нових форм взаємодії наукових організацій з суміжними галузями в напрямку охоплення науковим забезпеченням всіх етапів циклу "ідея – наука – технологія – техніка – інвестиції – виробництво – збут";
- розробки і реалізації цільових комплексних програм спільно з науковими організаціями Національної Академії наук, галузевих академій, Міністерства освіти і науки, закордонними науковими центрами;
- централізації галузевого управління діяльністю і розвитком систем стандартизації, метрології і сертифікації промислової продукції;
- суттєвого покращання систем захисту інтелектуальної власності та просування її на ринок, торгівлі винаходами, "ноу-хау", високими технологіями, ліцензіями;
- розширення підготовки кадрів вищої кваліфікації – кандидатів і докторів наук;
- широкого застосуванню інформаційних технологій;
- створення системи інформаційного та аналітично-прогнозного забезпечення формування і реалізації промислової політики;
- стимулювання інтеграції промислової науки у світову, розширення взаємовигідного науково-технічного міжнародного співробітництва.
- зміни основ технічної політики в промисловості – особлива ставка повинна робитись на фінансування фундаментальних досліджень і генерування принципово нових ідей.

Висновки.

Таким чином, при визначенні перспектив інноваційного розвитку промисловості з врахуванням складності інноваційної системи та зміни її ролі в державі потрібний перехід до нового, більш високого рівня інженерного та промислового мислення, ґрунтованого на сучасних стратегіях і перспективних методологіях. Потрібно врахування процесів глобалізації всього соціально-економічного життя та розуміння впливу України на світові тенденції.

Потрібно врахувати ту обставину, що в цілому суспільний розвиток іде не шляхом уніфікації, спрощення, одноманітності, а шляхом зростання багатоманітності, ускладнення структур у всіх сферах соціально-економічної діяльності. Актуальним є питання вибору. Воно повинно витікати із теорії соціальних альтернатив, вибору можливих варіантів спрямованого розвитку на відміну від орієнтації на самоплив. Причому, коли говориться про вибір, мова йде про вибір траєкторії руху з ясним і чітким розумінням його кінцевих цілей в системі пріоритетів, етапів розвитку та механізмів, що забезпечують цей розвиток.

Суть теорії соціальних альтернатив полягає в тому, що суспільний розвиток в принципі є багатоваріантним. Це відповідає загальним принципам еволюції розвитку, згідно з якими немає заданої цільової установки, а завжди існує спектр можливих варіантів. Варіанти повинні розглядатись в межах довготермінової стратегії соціально-економічних перетворень держави. При цьому мають бути враховані певні обмеження. Вони пов'язані з тим, що, розглядаючи розвиток України в рамках світового співтовариства і в умовах глобалізації процесів, потрібно чітко відслідковувати глобальні тенденції розвитку цивілізації та вписатись в ці перетворення, які дійсно призводять до якісних змін у розвитку людства. Один з базових глобальних процесів полягає в тому, що на сучасному етапі головним фактором суспільного розвитку стає не тільки науково-технічний прогрес, але й властивості людини. Пріоритети розвитку людини, якісні внески в людський потенціал є відправним фактором суспільного прогресу, по відношенню до якого культура виробництва, продуктивність праці та інші є вторинними. Потрібно розуміти, що внески в освіту, науку, культуру тощо – це не відрахування із суспільних благ, а первинний вклад у людський ресурс. Внески в цю сферу є найбільш ефективними.

Список використаних джерел інформації

1. Бодров В.Г. Трансформація економічних систем: концепції, моделі, механізми регулювання та управління К.: Видавництво УАДУ. 2002. – 101с.
2. Горник В.Г. Реформування системи управління промисловістю на основі інституціоналізації ринкових відносин // Збірник наукових праць НАДАУ. 2004. - Випуск 1. - С.138-149;
3. Гусев В. Концептуальні засади формування державної інноваційної політики // Вісник УАДУ. – 2010. – №4. – С.84-92.
4. Мартиненко В. Формування інвестиційної моделі розвитку економіки України: методологічний аспект // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. Вид. УАДУ. – 2003. – №1. – С. 172-179
5. Нельсон Р., Уинтер С. Эволюционная теория экономических изменений. М.: Дело, 2002. – 474с.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2012 р.

ТОВ "ДКС Центр"